

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 1991, 11e jaargang nr. 2

Voorwoord redactie

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 1991, 11e jaargang nr. 2

betrokking tot activiteiten rond de Lambertuskerk en omgeving, de Molen van Maasticht genoemd. Dit is natuurlijk niet het hele verhaal, de molen staat weliswaar op het grondgebied van de gemeente Maasticht, maar heeft officieel de Molen van Cromwijck. Het moet ons even van het hart.

Bij de voorpagina

Rijksweg 12 en 14. Nr. 14 werd laatstelijk bewoond door de familie Spronck-Scheepers.

Voorwoord redactie

Met dit nummer gaan we ditmaal diep de put in. Hoe dat komt, kunt u lezen in het artikel van Archeologie, waarin verslag gedaan wordt van de ontgraving van de waterput bij de Molen van Gronsveld.

Die molen werd overigens in een programmablaadje met betrekking tot activiteiten rond de landelijke molendag, de Molen van Maastricht genoemd. Dat is natuurlijk een belachelijke naam. De molen staat weliswaar op het grondgebied van de gemeente Maastricht, maar heet officieel **De Molen van Gronsveld**. Dat moest ons even van het hart.

Wie wordt de vader van de Dochter van Sion?

Om dat te weten te komen moet u het artikel "Verwerf uw onsterfelijkheid" (het tweede artikel van de rubriek Dialect) nauwkeurig lezen.

Deze aflevering staat verder, zoals gebruikelijk, weer vol met interessante artikelen over onderwerpen waarvan wij denken dat ze u na aan het hart liggen. Mocht dat per vergissing een keer niet het geval zijn, kunt u ons dat gerust laten weten.

De redactie.

Zuümere

Oüstiéd ién d'n oerlog. Aal wäor op de bon, zoe oüch 't broed. 't Rantsoen wäor vuur de mieste hoéshawes te klejn. Bié Greet van Herrejêet perbeerde ze dao get aon te doen doer de keender: Wömke mêt de lêftiéd vaan elf jaor en z'n awwer zusters An en Nêle te laote zuümere. Greet sjmêrde hön de boëtramme. Aofgepas vuur eker twie sijnêjkes mik mêt sjrôp en veer sijnêjkes broed (allemaol gesjmêrd op de klejnste kaant), oevan de helf mêt gebakke èij en de aander helf mêt fluetkies. De boëter wäor 't vêt vaan oëtgebraoje sjpek. Hié sjnooj 't mets vaan twie kaante. 't Sjpek wäor vuur bié de noon. Dreenkes wäor e geëmaljeerd muetsje surrogaatkoffie (gebraande gës) mêt 'nne sjuüt aofgeroümde mèilk ién en twie flésse wäoter.

Naodat ze vuur keuling onder hönne sjtruuhoud e groet roedmoosbläod hawwe gelaag, trok Wömke mêt de rökzak, An mêt e kelbéske van 'nne mëlzak en Nêle mêt e kelbéske van e täofelläoke gemak, 't Vroendel ién. Op 't sjtök vaan Hérie aonkoëme wäor 't koën, dat d'n däog devuur wäor aofgedoën, gekas. Wömke laag de rökzak en de kelbéskes onder 'n kas en duijde 't muetsje onder de grond. Ze boonte zich eker e klejn zekske òm oe ze de losse aore ién doege en goünge aon de geng. Hawwe ze 'n haamfel gezuümerd, daan boonte ze dy mêt e gedejlte vaan 't sjtruu biéëin en laagte dy zang (zoe neumde ze dat) langs de rèin. Twelf zange wäore 'n zuümer. Vuur Wömke wäor 't neet eleng zuümere, hër voélt zich hié ién 't paradiés. De zon, dy gleujetig bron, ès lëvendgëvend, meh ze gaof hëum 't geveul dat ze 'm aofbraok. Dat 'r z'n han en eenkele kepot haw van de sjtôppele en 't haoreenkele vaan de kloompe, doege 'm niks. Hër haw mie oüg devuur of tēks kwakfrosje en joüng petryze onder de kaste zaote. Onder d'n tiéd dat An en Nêle nog ién de loér achter 'n kas zaote naodat ze

hön boëtramme op hawwe, trok Wömke langs de rèin op. Havverwës sjtök trok 'r e nês joüng dwërgmuis oët de terf. Hër duijde nês en aal ién e pötteke dat 'r òmmertoúw bié zich haw en naam ze mêt hëivers. Vuur hëum wäore dy kaol muis joüng bagke.

Naodat 't sjtök wäor aofgezuümerd trokke ze nao de Koujl. D'n däog devuur hawwe ze Laambèr gevraag vuur dao te zuümere. Dao aonkoëme wäor niks mie te zuümere. Laambèr haw nao 't kaste 't sjtök mêt d'n huijrek naogerék. Va gif trok Wömke 'n haaf gerf oët 'n kas. Meh dao krèg hër 't aon de sjtek mêt An. 'nne Fetsoendelikke zuümerer doege zoe get neet. Dat doege mer eleng dy vaan Hier. Dy sjoje langs 't Muülewëgske, 'nne havve meter 't sjtök ién, de aore aof. Vuurdat ze hëivers goünge keulde Wömke nog 'ns z'n gif en duijde veer kaste òm. Dry wuekskes sjtöp ater zich laotend vaan 't sjtruu dat doer de mól sjlêpde, trokke ze Vroendelswëg op. Wömke kaom koelik mêt 'nnen érm òm de bössel. Naodat hër aon de wej vaan Miensje vuur eker 'n portezooj pèr haw geplök, (dy zoe hël wäore es 'nne brik), zatte ze zich op de bössel vuur de hek. Bié hön aonkoëme woërde de bössele op 't zolderke boëve 't vérkessjtelke gelaag vuur te druge. Zoe krège ze muis en 't sjtoonk dao oüch behuurlik nao kattedeik.

Vuur te dēse woërde ies de aore aofgesjnoëje. Dy woërde ién 'nne zak gedoën oe ze mêt 'nne dikke kul op heve. Mêt wanne woërd d'n dēksten tiéd gewaach op weenderig wër. Daan woërde de vröchte mêt de kaof zoeget oonderhavve meter de loch ién gegoejd zoedat de mieste kaof droët wäor. Daonao woërd 't nog e päor kier op 'n vlaojpläot oétgeblaoze. 'nne Boér vraoge vuur 't doër de wanmuüle te doén, dörfde ze neet. Bang dat ze daan gèine killo koën of terf mie krège.

Dao mog niks ién d'n oérlog. Dao woërd zjwert gemaole of gebakke. Vuur te maole woërd de koffiemuüle gebruik. 't mèl woërd gezèf ién e kiske vaan fyngge vlegendraod. Vaan de klyje woërd pap gemak. Gewermde mèilk mêt klyje wäor 'n gooj boëkvölling. 't Mèl woërd ién 'n kösteek gedoën en sjtiékem nao de bekker braag. 't Sjtruu wäor vuur 't vérke te sjtrúije oevan ze bié Greet, boéte tien hoonder, èi mochte hebbe. 't Kerjeuze van dat vérke wäor dat 't, es de voedselkontrolëur kaom, d'n dēksten tiéd klejner wäor woërde ie plaots van groeter. Es zoe 'nne kontrolëur kaom, en 't wäor 'nne goje, daan doeg 'r zjus of 'r dat neet zaog. Kaom zoe 'nne bier, daan zeugkde hër 't gaans hoés

aof of 'r niks ién 'n ton zaog ligke of aon 'nne baalk zaog hange. Vëul vérke woërde daan oüch ién besjläog genoëme. Oüch mōste opgëve wiewëul êrpele dats te geplaat haws. Dy woërde daan oüch gezuümerd, zoewaol es fruet.

En dat hêt Wömke en z'n zusterkes daan oüch hil get kiere mōtte doén.

Gus

Verwerf uw onsterfelijkheid

Volgend jaar om deze tijd zal het weer "Groete Broonk" zijn.

Grueles, de Koninklijke Schutterij Sint-Sebastianus en de Koninklijke Harmonie willen gezamenlijk proberen om vóór die tijd aan het bekende en geliefde "De grenedeer" een tweede typisch bronk lied toe te voegen.

Daarvoor hebben wij de hulp nodig van iedere Gronsveldenaar en Rijckholtenaar!

Wij nodigen u allen uit uw dichtader te laten vloeien, waar ook ter wereld u woont. "Zjeneer uch neet vuür mêt te doén." Wij hebben gekozen voor een melodie die goed in het gehoor ligt en die al enige jaren tijdens de Bronk reuze populair is: "Singt dem Herrn ein neues Lied" van G.F. Händel, bij ons beter bekend als: "U zij de glorie", ook bekend als "Dochter van Sion". Voor de zekerheid vindt u op de volgende pagina.

De drie-hoofdige jury die de inzendingen zal beoordelen en het winnende lied uitkiest, vertegenwoordigt de drie genoemde verenigingen.

De heer Jean Bronckers, Kasteelstraat 13, Rijckholt, is bereid uw pennevrucht in ontvangst te nemen. Hij zal uw naam en adres verwijderen en vervangen door een nummer. Daarna geeft hij uw inzendingen aan de jury, die krijgt dus anonieme inzendingen.

Er zijn een paar spelregels:

- Uw lied is geschreven in ons dialect. (Correcte spelling is onze zorg).
- Het heeft maximaal drie coupletten.
- Uw inzending is vóór septemberkermis bij de heer Jean Bronckers.

De eerste prijs: uw onsterfelijkheid. Het lied zal door de eeuwen heen gezongen worden.

Stichting Grueles
Koninklijke Schutterij Sint-Sebastianus
Koninklijke Harmonie van Gronsveld

Vogels bij de Fontein

De Fontein aan de Daorweg staat al jaren in het middelpunt van de belangstelling van de Vereniging tot Natuurbehoud Cadier en Keer. De Fontein wordt jaarlijks opgeschoond, vernielingen worden hersteld en de aanplant wordt verzorgd.

In de directe omgeving heeft Wil Roosen een aantal nestkastjes opgehangen en gedurende strenge winterse perioden worden de vogels bijgevoerd. Deze maatregelen hebben ertoe geleid dat de Fontein een waar paradijs voor vogels is geworden.

Drinkpoelen en dergelijke hebben altijd een grote aantrekkingskracht op zowel onze fauna als op natuurliefhebbers. Er is altijd wel iets te zien. Zo ook bij de Fontein, en zeker afgelopen zomer.

Tijdens de bijzondere droge maanden juli en augustus van verleden jaar was het er goed toeven. Het was er een komen en gaan van allerlei soorten vogels. Tijdens de hittegolf in augustus heb ik bij de Fontein in enkele uren tijd heel wat vogels kunnen waarnemen. De koolmezen, pimpelmezen, winterkoninkjes, roodborstjes, glanskoppen, matkoppen, zanglijsters, merels, houtduiven, grauwe vliegenvangers, goudhaantjes, tjiftjafs, vinken, geelgorzen, boomkruipers, boomklevers, en staartmezen vlogen af en aan en zo nu en dan kwamen de waterspitsmuizen uit hun holletjes om een duikje te nemen. Zelfs de wielewaal is er waargenomen. Onze vrienden uit Cadier en Keer hadden me getipt dat de ijsvogel ook regelmatig op bezoek kwam. In de Fontein zit een grote hoeveelheid stekelbaars. Het is dus niet zo verwonderlijk dat dit vis-etende vogeltje hier verblijft. Toch is het steeds weer een belevenis wanneer je de ijsvogel te zien krijgt. En zeker deze keer, want het

Het ijsvogeltje.

vogeltje bleek een jong exemplaar te zijn, herkenbaar aan de zwarte poten. Het was minder schuw dan zijn volwassen soortgenoten.

Terwijl de ijsvogel op zijn uitkijkpost zat te turen naar het wateroppervlak kreeg hij plotseling gezelschap van maar liefst vijf appelvinken.

U zult begrijpen dat mijn dag geslaagd was.

Hub Reumers

Archeologie

Ontgraving van de oude waterput bij de Molen van Gronsveld

In 1618 werd onder het bestuur van Justus-Maximiliaan van Bronckhorst-Batenburg, graaf van Gronsveld, een begin gemaakt met de bouw van de Gronsvelder molen. Er werd begonnen met het graven en opmetselen van de waterput die nodig was voor de bouw van de molen zelf. (Zie ook: Grueles, 10e jaargang 1990, nummer 2, pagina 78.) 372 jaren later begon de sectie Archeologie met het uitgraven van de inmiddels geheel gedempte put. Een van de doelstellingen van de ontgraving is het herstellen van de put en het puthuisje.

De voorbereidingen van de werkzaamheden (onder andere het verkrijgen van de benodigde vergunningen) zijn gestart in het voorjaar van 1990. Op 19 mei van dat jaar ging de eerste schop de grond in. Tot en met 13 oktober werd vrijwel elke zaterdag gegraven, waarna een winterstop werd ingelast tot het voorjaar 1991. 4 mei zijn we weer begonnen.

Rondom de put

De eerste de beste graafdag werd vlak onder de graszoden de eerste munt gevonden. Deze munt (een vijf gulden stuk) was van zeer recente datum en vrijwel heel Gronsveld wist na enkele dagen reeds af van deze wel zeer bijzondere vondst. Behalve deze zeer recente munt werden in de aangevulde grond rondom de put verscheidene serieuze vondsten gedaan: lege patroonhulzen, scherven van borden, vazen, potten enzovoort, stukken lei (afkomstig van het dak van het oorspronkelijk puthuisje?) kleine stukken metaal (spijkers en dergelijke), ijzeren gereedschap

(fiets sleutel), kleine skeletjes (kippen, konijnen en dergelijke), delen van een leren schoentje en ook twee bijzonder mooie vuurstenen afslagen (een pijlpunt en een krabber?).

Verder werd een pad gevonden dat leidt van de put in de richting van de Kleine Molenweg. Waarschijnlijk werd dit pad vroeger gebruikt door boeren uit de omgeving die water uit de put kwamen halen voor het vee of voor het land. Het pad bevond zich ongeveer 50 centimeter onder het maaiveld. Vreemd is dat een dergelijk pad (nog?) niet is aangetroffen in de richting van de molenaarswoning of molen. De fundering van het puthuisje is ook nog niet terug gevonden. Inmiddels hebben we wel een oude foto van het puthuisje ontdekt. Ze stamt uit de tijd kort na de tweede wereldoorlog, want op de foto staat de vernielde molen. Het huisje is opgetrokken uit mergel en veldbrand; het is vrijwel vierkant. Het dak, een houten constructie, was met leien bedekt. Het zal waarschijnlijk aan de oost- of aan noordkant open zijn geweest. Metingen aan de hand van de foto maakten duidelijk dat het huisje ongeveer drie bij drie meter moet zijn geweest.

De molenromp met rechts het puthuisje.

De diepte in

De eerste meter graven verliep zonder al te veel moeite. Naarmate we dieper kwamen moesten we hulpmiddelen gaan gebruiken om mensen en materiaal in en uit de put te krijgen. In eerste instantie gingen de gravers met een ladder naar beneden en werd het uitgegraven materiaal via een katrol naar boven gehesen. Na een diepte van ongeveer zes meter gebruikten we een driepoot met lierinstallatie. De lierinstallatie eerst om materiaal naar boven te brengen (de gravers gebruikten nog steeds de ladder). Na ongeveer acht meter werd ook de graver met de lierinstallatie in en uit de put getakeld. Nadat de driepoot omviel bij het omhoog takelen van een zwaar stuk hardsteen, (de graver had de put wel verlaten), zijn we voor alle zekerheid reddingsoefeningen gaan houden. Het reddingswerk hebben we inmiddels onder de knie. 13 oktober 1990 bereikten we een diepte van ongeveer tien meter.

Lichtspoor munitie

Zaterdag 4 augustus, een bloedhete dag. Het was wel 36 graden. Na een uurtje graven werd gewoemunitie naar boven gehaald. Het aantal patronen werd allengs groter en eer de koffie er was (om 12 uur werden de archeologen verwend met heerlijke vers gezette koffie en vlaai) was er een emmer goed gevuld met munitie. Tijdens het koffiedrinken ontstond plotseling een flinke rookontwikkeling in de met munitie gevulde emmer. Paniek alom, koffie bleef voor wat hij was en een ieder zocht dekking. Maar ja, een hele middag in dekking tot de boel zou ontploffen, was ook geen oplossing. Een onzer sectieleden, een luitenant-kolonel der marechaussee, b.d., begaf zich in tijger-sluipgang naar de rokende emmer, en gooide er zoveel zand in dat het roken ophield. De emmer werd vervolgens ingegraven. Wij verwittigden de Rijkspolitie, die schakelde onmiddellijk de Explosieven Opruimingsdienst in. Op maandag 6 augustus kwam een vier man sterke groep van de Explosieven opruimingsdienst poolshoogte nemen. Ze groeven de put een

halve meter verder uit, vonden nog enkele patronen en gaven daarna groen licht om verder te graven, maar de schrik zat er bij ons toch wel even in. Analyse van de gevonden munitie had het volgende resultaat: het was Duitse lichtspoormunitie uit de tweede wereldoorlog.

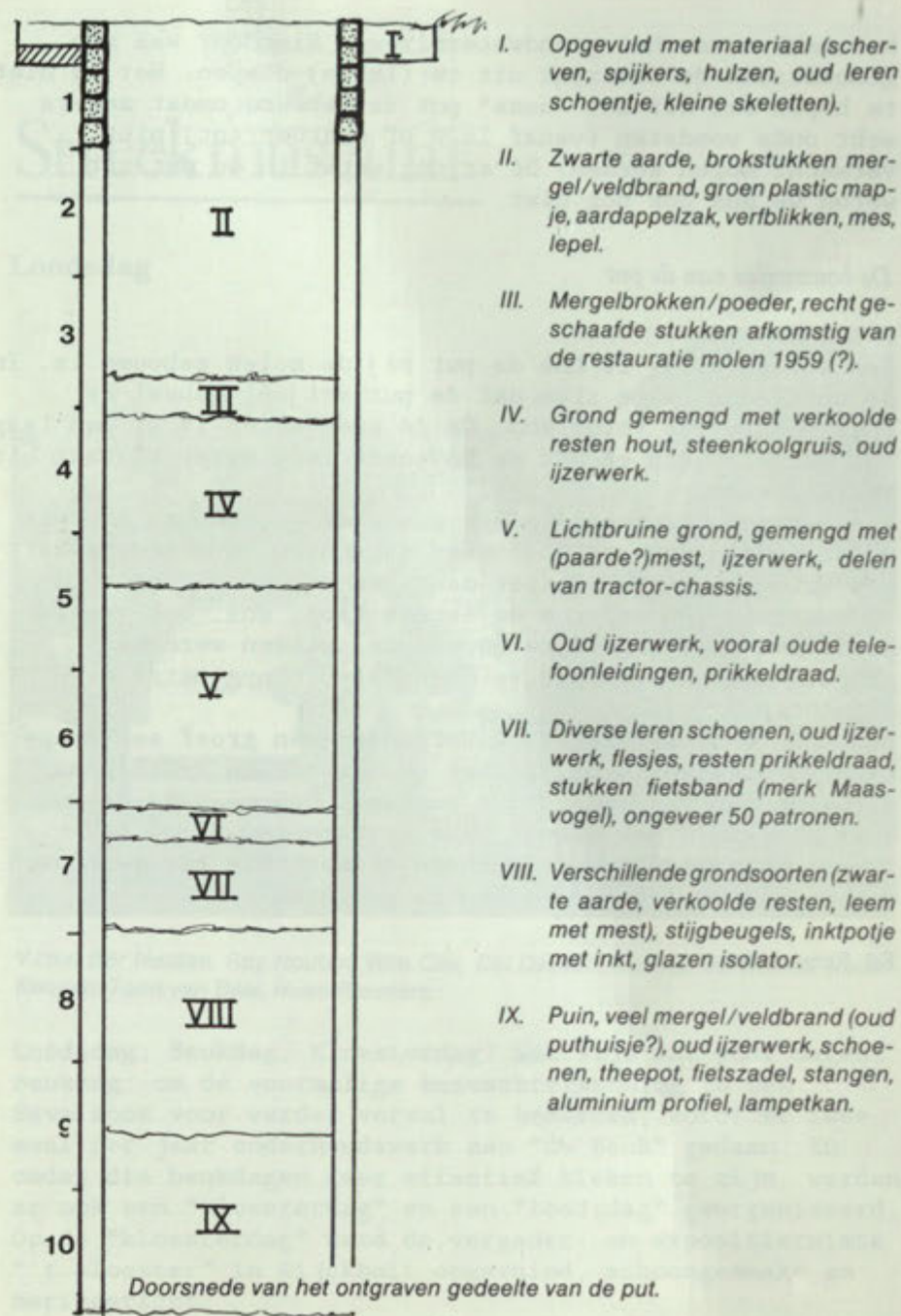

De Explosieven Opruimingsdienst neemt poolshoogte.

De diepte van de put

Twee vragen die nog niet beantwoord zijn: Hoe diep moeten we nog graven eer we aan de bodem zijn en bevindt er zich nog water in de put?

Voorzichtige schattingen over de diepte van de put lopen uiteen van 12 tot 18 meter. Wij allen (lees: de leden van de sectie Archeologie) hopen dat het eerste getal dichter bij de waarheid ligt dan het tweede. Verder is het niet te hopen dat de put ooit is uitgediept. Het is bekend dat vroeger waterputten wel eens droog kwamen te staan door

het zakken van het grondwaterniveau. Hierdoor was men genoodzaakt de waterput uit te (laten) diepen. Het is niet te hopen dat dit met "onze" put is gebeurd omdat anders echt oude vondsten (vanaf 1620 of daaromtrent) niet verwacht mogen worden. Of er nog water in de put zit, weten we dus ook nog niet.

De bouwwijze van de put

Een andere vraag is hoe de put bij de molen gebouwd is. In de doorsnede is te zien dat de put vrijwel geheel is opgetrokken uit veldbrand. Om de twee meter is er een laag van mergelstenen en ook de bovenste twee meter bestaat uit mergelstenen.

Wanneer men tegenwoordig een put moet graven kan men dit onder andere doen met betonnen segmenten. Men ondergraaft een betonnen ring, plaatst daar een volgende ring op en ondergraaft dan wederom de eerste ring, enz. Ook vroeger kende men een dergelijke bouwwijze, alleen werd dan gebruik gemaakt van uit veldbrandstenen opgemetselde segmenten.

Een andere bouwwijze is de volgende: men groef een diepe kegelvormige kuil tot aan het grondwater en vervolgens metselde men van onderaf de putwand. Daarna werd de kuil weer aangevuld met grond. Deze laatste bouwwijze is hoogstwaarschijnlijk de methode geweest die bij de bouw van de waterput bij de molen is gebruikt.

Ed Rousseau

Streekmuseum

Loodsdag

V.l.n.r. Bèr Houten, Roy Houten, Wim Cox, Cèl Dassen, Pim van de Weerd, Hans Kengen, Toon van Baal, Huub Reumers.

Loodsdag, Beukdag, Kloosterdag! Wat zijn dat voor dagen? Beukdag: om de voormalige boswachterswoning in het Savelsbos voor verder verval te behoeden, wordt er twee maal per jaar onderhoudswerk aan "de Beuk" gedaan. En omdat die beukdagen zeer effectief bleken te zijn, werden er ook een "kloosterdag" en een "loodsdag" georganiseerd. Op de "kloosterdag" werd de vergader- en expositieruimte "t klooster" in Rijckholt opgeruimd, schoongemaakt en heringericht.

Cor Segers verzorgt de elektriciteit.

De sectie Streekmuseum wilde door middel van de loodsdag in een groter ploegverband dan normaal de werk- en opslagruimte aan de Oosterbroekweg een goede beurt geven. Vijftien leden van diverse secties waren aanwezig om de handen uit de mouwen te steken. Eén ploeg hield zich bezig met verfwerkzaamheden aan de buitenkant van de loods. In een mum van tijd veranderde de zwarte loods in een frisgroene werkplaats.

Binnen hield een groepje zich bezig met opruimwerkzaamheden en een derde ploeg zorgde ervoor dat de elektriciteitsleidingen verlegd werden en dat de verlichting aangepast werd aan de nieuw ingerichte werkruimte.

Er werd stevig aangepakt op die eerste loodsdag en dat betekende voor onze ruimte dat er zelfs sprake is van een metamorfose. Bedankt allemaal en tot de volgende loodsdag.

John van de Weerd

Historie

"Twist en gevecht" te Rijckholt anno 1758

Reeds meerdere malen zijn in dit periodiek artikelen verschenen over gebeurtenissen die ontleend zijn aan de schepenbankarchieven van Gronsveld en Rijckholt. In die artikelen gaat het niet zozeer om de beschrijving van de diefstal, vechtpartij of doodslag, maar is het veeleer de bedoeling om aan de hand van het concrete voorval een indruk te geven van de tijdgeest, gewoonten en gebruiken van die dagen. Ook dit verhaal heeft deze intentie. Op "H. Cruijsdagh des jaers 1758" hebben ten huize van Jacques Goddelain (op het Rijckholter Broek) "de jonckmans en jonge dochters van Rickolt sich gerecreert met het meispel, gedroncken en gedanst". H. Kruisdag, 3 mei, was een van de vele kerkelijke feestdagen die in vroeger jaren gevierd werden. Een dag als zondag, waarop dus niet gewerkt werd.

Alvorens de gebeurtenis op die derde mei te volgen, zullen we nu eerst ingaan op de betekenis van het meispel. In vroeger tijden was het meispel in Gronsveld en Rijckholt een jaarlijks gebruik. Het meispel kan het beste worden omschreven als de feestelijkheden rond het planten van een meiboom, gepaard gaande met zang en dans. Uit meerdere archiefbronnen blijkt dat dit gebruik in onze streken algemeen was. De meboomplanting had plaats in elk dorp. Het planten van de meiboom was oorspronkelijk een vegetatie-ritus, een plechtige handeling, die de groei-kracht van de natuur moest overbrengen op de menselijke samenleving. De meiboom was het symbool van vruchtbaarheid en nieuw leven. Het inhalen en opstellen ervan betekende geluk en welvaart.

Zoals bij zovele andere gebruiken het geval is geweest, werd de oorspronkelijke traditie in de loop der eeuwen omgeven met feestelijkheden. Tegenwoordig komt het planten van een meiboom nog voor in bijvoorbeeld Mheer en Banholt.

Hoe het meispel in Gronsveld en Rijckholt precies gevierd werd, is niet meer bekend. Het zal echter niet veel hebben afgeweken van wat er elders gebeurde. Uit hetgeen hieromtrent in andere Zuidlimburgse dorpen is overgeleverd en in geschreven bronnen is vastgelegd, blijkt dat dit feest door de jonkheid gevierd werd. Belangrijk element daarin vormde het "meileen": de meisjes die nog geen verkering hadden, werden symbolisch aan een jongen toegewezen (in sommige plaatsen zelfs bij opbod aan de meest biedende jongeman verkocht). Aldus werden "meijköppelkes" gevormd.

Daarnaast stond in de gebruiken rond het meispel onder meer "diefstal" centraal: meibomen werden in de nachtelijke uren "heimelijk" uit een wei, een tuin of een laan gestolen. Dat dit niet altijd bij iedereen in de smaak viel, blijkt uit rechtszaken die hierover voor plaatselijke schepenbanken werden gevoerd. Het stelen van een meiboom leidde nogal eens tot schade aan andermans eigendommen en gaf aanleiding tot vechtpartijen. Misschien daardoor kwam het meispel door de eeuwen heen nogal eens onder druk te staan van de plaatselijke overheid, waarbij het voorkwam dat de feestelijkheden niet werden gedoogd. De nadruk die in de Gronsveldse en Rijckholtse schepenbankprocessen van 1758 wordt gelegd op het al dan niet hebben van toestemming van de baron van Rijckholt, getuigt hiervan.

In Gronsveld is het meispel in de loop van de vorige eeuw teloor gegaan. Volgens Kasj Waber z.g. was dit vooral een gevolg van baldadigheid: plaatselijke jeugd schiep er genoeg in om een pas geplante meiboom 's nachts om te zagen. In Rijckholt handhaafde het meispel zich tot in het begin van de twintigste eeuw, getuige ook bijgaande foto, gemaakt in 1908 in Rijckholt, waar op de achtergrond duidelijk een geplante meiboom te zien is.

We keren thans weer terug naar de "H. Cruijsdagh des jaers 1758", de dag waarop in Rijckholt het meispel gevierd werd, en we volgen de processtukken van de Gronsveldse schepenbank.

Waren de "jonckmans en de jonge dochters van Rickolt" alléén "ten huuse van Jacques Goddelain" geweest, dan was de gebeurtenis op die "H. Cruijsdagh 1758" waarschijnlijk nooit opgetekend en bewaard voor het nageslacht. Maar ook

Een vredig dorpstafereel te Rijckholt anno 1908. Op de achtergrond links, staat de geplante meiboom.

zijn "aldaer geweest ingesetenen van Gronsfelt", te weten Giles Heuschen junior en Peter Schrijnemaekers, "beijde sonder wapens, geweer oft stocken". Deze laatste toevoeging doet al het een en ander voor de rest van het verhaal vermoeden.

Als beide Gronsveldenaren tegen de avond besluiten huiswaarts te keren, zijn zij "beijde singende naer het dorp Rickolt opgegaen". Het lawaai dat zij daarbij veroorzaken, valt bij de achterblijvende Rijckholtenaren niet in goede aarde: "soo sijn hun naergekomen een groot gedeelte van de jonckmans van Rickolt die in voorschreven huijs sigh waeren recreërende en dansende". Heuschen en Schrijnemaekers worden achterhaald "ontrint de Linde int dorp Rickolt".

Dit is weer een interessant punt in het verhaal om even bij stil te staan, aangezien hier de Rijckholtse linde ter sprake komt. In Rijckholt moet in vroegere eeuwen een markante lindeboom hebben gestaan. In de processtukken wordt telkens gesproken over "de Linde" (met hoofdletter).

Deze plaatsaanduiding was voor eenieder voldoende om te weten welke plek in Rijckholt bedoeld werd. Aangezien de Rijckholtse linde reeds lang geleden verdwenen is, kunnen we over de plaats waar de boom gestaan heeft slechts gissen. Algemeen is evenwel bekend dat de linde als fraaie en decoratieve boom eertijds in heel Europa in hoog aanzien stond en veelal in het centrum van de dorpsgemeenschap werd geplant. Gelet hierop, en in aanmerking genomen de route die de beide Gronsveldenaren in het verhaal uit 1758 volgen, is het waarschijnlijk dat de Rijckholtse linde heeft gestaan op de hoek noordzijde van de huidige Rijksweg en de Steenstraat ("t Sjrëutsje"). Het feit dat deze plek in Rijckholt de "pléj" genoemd wordt, maakt deze veronderstelling eveneens aannemelijk. Als meest in het oog springend voorbeeld van de centrale plaats die een linde in vroeger jaren in een dorpsgemeenschap innam, kan ook nog gewezen worden op de majestueuze lindeboom die de oude kern van Cadier en Keer in het begin van onze eeuw sierde. In mei 1929 werd de toen meer dan drie en een halve eeuw oude reus noodgedwongen geveld, omdat hij een direct gevaar opleverde voor de omliggende woningen. Zo wordt verteld dat de kroon bij een storm niet minder dan vijf wagens hout verloor.

De linde in het centrum van het dorp vervulde een belangrijke sociale functie. Het was de plaats waar bekendmakingen en afkondigingen werden opgehangen. Ook werden onder de linde vergaderingen gehouden en werd er recht gesproken. Later speelde onder de linde de dorpsfanfare en danste men rond de stam de cramignon. Op warme zomerdagen zochten omwonende gezinnen er de luwte op. Overigens werd de bloesem van de linde vaak verzameld voor het maken van geurige bloesemthee (in het Gronsvelds "lénnetee").

In Gronsveld hebben vroeger twee oude lindebomen gestaan op het kerkplein. Deze hebben in 1950 het veld moeten ruimen omdat onder het speelkwartier een aantal schoolkinderen door een afgebroken tak werd getroffen. In het begin van de jaren tachtig werden op dezelfde plaats twee nieuwe lindes geplant.

Na deze beschrijving van de betekenis en functie van de lindeboom, vervolgen wij thans weer de gebeurtenis te Rijckholt anno 1758, waar de beide Gronsveldenaren in de

Het kerkplein met vóór de kerk de twee oude lindebomen (±1910). Overigens is rechts onderaan nog een gedeelte van de kerkpoel te herkennen.

buurt van de Rijckholtse linde worden achterhaald door de Rijckholtse "jonckmans".

Op de vraag "waarom sij songen" antwoorden Heuschen en Schrijnemaekers: "voor ons plaisier", uiteraard wetende dat dit geen afdoende verklaring was. Een van de Rijckholtenaren, Hendrik Nelissen, wijst er dan ook op dat "dat singen een eijnde moet nemen" en "dat sij de moulen souden houden". Kennelijk zijn de Rijckholtenaren beducht voor het feit dat de baron zijn toestemming voor het meispel een volgende keer zou kunnen onthouden, hetgeen vooral ook blijkt wanneer Nelissen eraan toevoegt: "gij hebt Dhr. Baron geschockeert".

Peter Schrijnemaekers antwoordt schamper: "dat hij Dhr. Baron d'eere hadde gegeven die hem toequamp". En, in een poging het gesprek op een ander onderwerp te brengen, voegt hij eraan toe dat "hij soude wat gaen caresseren" ("vryje"). Deze laatste opmerking zou echter een verkeerd

effect blijken te hebben. Alom was immers bekend dat Peter sedert enige tijd kennis had met de nicht van ene Peter Pleumeckers, woonachtig te Rijckholt, hetgeen zeker niet tot genoegen was van de Rijckholtse "jonckmans". Plotseling vertrekken Nelissen en consorten en het duurt niet lang of zij keren terug "ten meesten deele gewaepent met stocken". Intussen is Peter Schrijnemaekers inderdaad "gegaen aent huijs van Peter Pleumeckers en aldaer een laddere aen de venster gestelt om de nichte van voorschreven Pleumeckers te caresseren".

Deze vorm van verkering hebben, die in onze ogen wellicht amusant aandoet, was in die dagen heel gewoon. Daarbij plaatste de jongen een ladder tot aan het slaapkamervenster van het meisje. Het meisje kwam aan het venster en de jongen stond op de ladder.

Het woord caresseren is afkomstig van het Franse "caresser", hetgeen liefkozen of strelen betekent. In het Gronsveldse dialect sprak men vroeger van een "karressaant" (vrijer); "karressere" is eveneens een oud Gronsvelds woord.

De Rijckholtenaren, tijdens latere zitting van de schepenbank worden de namen genoemd van Hendrik Nelissen, Giles Heijnen, Leon Frambacht en Toussaint Gerens, "sijn aengekomen tot aen en onder de ladder en terstonts hebben sij begonnen te slaen met stocken op de ladder, roepende tot Peter Schrijnemaekers oft hij nogh nyet gedaen hadde en dat hij soude maecken dat hij aft quamp". Daarop dreigde "de voorschreven jonckmans hem de ladder onder hem uyttetrekken". Hendrik Nelissen: "Pieter komt aff, oft ick sal de ladder affbruijen".

Schrijnemaekers daalt af "om twist voor te koemen". Dit laatste zal hem echter niet lukken. Als hij onder komt wil Giles Heijnen de ladder opklimmen. Schrijnemaekers belet dit echter: hij "wilde sulx niet permitteren, seggende dat hij de ladder voor hun niet gehaelt had maar voor hem". Ruzie is dan een feit. Nelissen: "Schrijnemaekers, dou sals soo weijnig opkommen als de anderen" en, terwijl hij zijn stok opheft, "Pieter, ick sal dich houwen dat dich den duijvel haele".

Schrijnemaekers, die zich samen met Giles Heuschen tegen een overmacht ziet staan, zoekt een uitweg: "Waerom wilt gij mij slaen, gij zijt soo veel bij malcanderen gewaepent

met stocken, wilt gij mij sooveel slaen en overvoeren?" Tegen Nelissen vervolgt hij: "compt met mij alleen op het veldt, ick sal het met digh uijtmaecken". Intussen neemt hij "een stock van sijnen cameraet Gilles Heuschen, 'tgene dito Heusschen int gaen naer Rickholt uijt eene hegge getrocken hadde om de honden van sig te keeren". Als beiden "t'saemen tot onder de Linde gingen en begonnen naar malkanderen te slaen", duurt het niet lang of ook de anderen zijn bij de vechtpartij betrokken.

Dan is plotseling de nabij wonende "Jasper Pieters uijt zijn huijs koemen gelooopen, roepende, jongens sijt voorsichtigh wat gij doet". Pieters slaagt erin de ruzie te sussen: hij "liep tusschen beijde en separeerde de vechtenden", waarna "die van Rickolt vertrocken naar het dorp op en Gilles Heuschen met Pieter Schrijnemaekers naer Gronsfelt". De Rijckholttenaren kunnen het echter niet nalaten hun Gronsveldse tegenstrevers na te roepen: "Soo wij vandag noch jemant vinden caresseren, hij moet wegh al waer hij den Duijvel met Sijne moeder".

Tijdens het proces voor de Gronsveldse schepenbank, dat op 3 augustus 1758 gehouden wordt, wordt, naast direct betrokkenen als Peter Schrijnemaekers en Giles Heusschen, ook Nicolaes Schrijnemaekers (broer van Peter) gehoord. Hoewel de getuigenverklaring van Nicolaes niets toevoegt aan het eerdere verhaal, is ze toch aardig om vermeld te worden, ook weer omdat de details ons iets zeggen over het leven van alledag in die tijd.

Nicolaes getuigt voor de schepenbank op die bewuste H. Kruisdag 1758 "aan den avondt te sijn gegaen op de gemeijnte (het Broek) naer den kant van Rickolt om hunne veulens te gaen soecken". Het was in vroeger jaren, gebruik dat de inwoners van Gronsveld en Rijckholt hun vee lieten weiden op het Broek.

Nicolaes hoort dan "int dorp van Rickolt eenigh gerucht, bij forme van questie". Hij "is oversulx gegaen tot in het dorp van Rickolt tot op den mesthoff van Toussaint N., herbergier aldaer, als wanneer gesien hij heeft dat aent huijs van Peter Pleumeckers eene hoop volck bij malcanderen waeren die questie hadden, en ten selven oock gehoort dat sij sigh met stocken sloegen sonder iemandt, ter oorsaecke van de duijstere nacht, daer van gekennt te

hebben". Nicolaes verklaart dat "naerdatt hij ontrint eenighe paternosters tijdt aldaer gestanden hadde" hij weer naar huis is gegaan "sonder sigh met het voorschreven gevecht bemoeijt oft gemelleert te hebben".

De "twist" tussen de hoofdpersonen uit het voorgaande is echter geen lang leven beschoren en wordt gauw weer bijgelegd.

Op Pinksterdag "naer de vespers" gaat Peter Schrijnemaekers met broer Hubert en zwager Johannes Bemelmans naar de herberg van zijn broer Machiel. Zoals beschreven is in het eerdere artikel over "De Keizer", (zie Grueles 8 (1988) nummer 2) kocht Machiel in 1759 het pand, dat later "De Keizer" genoemd zou worden. Daarvóór, en dus ook in 1758, was zijn huis (en herberg) gelegen op de hoek van de huidige Rijksweg en Hennemettenstraat (zuidzijde).

Aldaar treffen zij Hendrik Nelissen, Peters belangrijkste opponent bij de eerdere ruzie te Rijckholt, en zijn broer Mathijs alsook Laurens Hermans, "alle van Rickolt".

Nelissen was in de herberg aanwezig om "eenige verckens, die hij gekocht hadde, aftewachten, die hem oock effective waeren gebracht door eenen vreemden man, die doens oock daer was".

Hubert stapt meteen op Nelissen af om verhaal te halen en vraagt, "waeromme dat hij sijnen broeder Pieter soo geaffronteert ende geslaegen had tot Rickolt".

Hendrik Nelissen heeft kennelijk geen zin de zaak opnieuw op de spits te drijven en zegt dat "hij ongelijck hadde en de questie door dronkenschap en ophitsingen van andere geschiet was". Vervolgens hebben zij alle "met malcanderen in vrintschap gedroncken en sigh van beijde sijde alles vergeven en gepardonneert".

Aldus wordt de gebeurtenis tot een goed einde gebracht. Het is dan ook zeer opmerkelijk dat over deze zaak zowel voor de Rijckholtse als voor de Gronsveldse schepenbank een officieel proces gevoerd is. Maar hoe het ook zij, zonder deze processen hadden we wellicht nooit van dit voorval en de daarbij voorkomende gebruiken en gewoonten vernomen en was dit artikel nooit geschreven.

Piet Daemen

Kên d'r hön nog

Zjeng van de Snyder

Joannes Henricus Joseph Willigers (Zjeng van de Snyder) werd geboren te Gronsveld op 14 mei 1915. Zijn ouders waren Fréns Willigers en Fien Peeters en zijn geboortehuis stond boven aan de Hennemettenstraat. Naast zijn geboortehuis stond dat van zijn vader waar opa "'t aad Snyderke" en oma Trênsje Dresens nog woonden met hun dochter en zoon, Augustine ("Sjtienneke") en Zjang. Al heel vroeg werd Zjeng met de hardheid van het leven geconfronteerd. In 1918 stierf zijn vader aan de Spaanse griep die in deze streken veel slachtoffers maakte. Voor het gezin braken nu zware tijden aan. Naast het verdriet kwam toen ook nog eens het verlies van inkomen. Gelukkig woonden ze naast opa en oma waar de kinderen graag waren

±1920. Voor het huis van oma. In de deur: Trênsje. V.l.n.r. Alice, Zjeng, Catharine.

en waar ze veel steun van hadden. Opa was nog actief als kleermaker en Trênsje was de kraamvrouw van het dorp. Fien, de moeder van Zjeng, stond bekend om de voortreffelijke taarten die ze bakte. Ze leverde op bestelling bij communie, feesten, bruiloften of andere gelegenheden haar prachtige baksels die naast veel lof ook nog geld opleverden. Bovendien breide en stopte ze de sokken voor de paters van Rijckholt. Zo sloeg men zich er doorheen. Tot in 1930 Fien na een slepende ziekte haar kinderen Alice, Zjeng en Catrine alleen moest achterlaten. Voor Zjeng betekende dat een grote verantwoordelijkheid op zijn tengere schouders.

Hij was de man en dus kostwinner in het ouderloos gezin. Hij werkte twee jaar bij het timmerbedrijf firma Bancken

1928. Voor het ouderlijk huis. In het raam: Zjeng. V.l.n.r. Alice, Fien (moeder), Trénsje (oma), Sjtieneke (tante).

in de Rechtstraat te Maastricht. Daarna nog zeven jaar in het timmerbedrijf van Jeu Waber in Gronsveld, tot hij in 1938, pas 23 jaar oud, besloot om zelfstandig te gaan werken. Hij begon in de kleine werkplaats naast hun huis met een minimum aan gereedschap. Aanvankelijk kreeg hij kleine opdrachten van vrienden en bekenden; het zijn de magere jaren van voor de oorlog. Toch kreeg hij in 1939 al versterking van Jean van de Weerdt (van d'n Dikke) die ook bij Waber met hem werkte. Zjeng kreeg toen wat meer tijd

om op werk uit te gaan. Hij bleek meer koopman dan timmerman te zijn. Al snel moesten er mensen maar vooral machines bijkomen. De tweedehands machines die hij op het oog had kostten slechts enkele honderden guldens maar het geld was er nog niet. Toen hij dan een complete slaapkamer in Maastricht had geleverd dacht hij de nodige machines te kunnen kopen. Helaas, toen de schaaftbank, lintzaag en schuurmachines werden geleverd had hij nog steeds geen

1941. Trouwfoto van Zjeng en Mia.

geld ontvangen. Zus Catrine die in het dorp wat geld verdiende als kapster kwam ook op het kasteel bij juffrouw Anna Gadiot. Ze vertelde van de problemen thuis, over de machines die betaald moesten worden. Juffrouw Anna, die wist in welke omstandigheden de drie wezen verkeerden, besloot te helpen. Ze haalde het benodigde geld en gaf het aan Catrine mee met het verzoek er met niemand over te spreken.

In 1941 trouwde Zjeng met Joanna Maria Gerardina Baaten uit Weert bij Meerssen, en ze gingen wonen in zijn geboortehuis. Na de oorlog ging het steeds beter met het bedrijf. Zjeng zag al snel dat het maken van meubels voor particulieren geen toekomst had, omdat de fabrieken confectiemeubels op de markt brachten die veel goedkoper waren dan zijn ambachtelijke produkten. Hij begreep dat er gespecialiseerd moest worden in sectoren waar de confectie geen kans had. Hij kreeg contracten van zes brouwerijen en maakte vooral in Maastricht en Heerlen zeer exclusieve betimmeringen voor cafés en restaurants. Later legde hij zich vooral toe op het inrichten van apotheken. Zijn faam in deze specialisatie bezorgde hem kapitale opdrachten tot ver over de landsgrenzen.

30 juli 1939. De "wejzaank" marcheert naar de concertwei. Op de voorgrond het bestuur. V.l.n.r.: Pierre Pinckaers, Zjeng Willigers, Mathieu Pinckaers, ?, Ernest Doyen (met vaandel). Links achter Pierre Pinckaers: Theofiel Goessens.

Later werden ook alle Amro-filialen in het zuiden van het land door de firma Willigers ingericht. Hij werkte samen met bekende architecten die hem verkozen omdat hij hun zucht naar perfectie deelde, en de mensen in zijn bedrijf had die dat ook konden uitvoeren. Een bijzondere opdracht was ook de inrichting van het directiekantoor van de K.L.M.

Er werden lange dagen gemaakt door Zjeng maar ook door "zijn jongens" zoals hij zijn personeel (30 personen) noemde. Als er ver buiten de provincie geplaatst moest worden betekende dat vaak overwerk en soms dagen van huis zijn maar steeds werden de moeilijke opdrachten perfect uitgevoerd. Tientallen jaren werkte hij 60 tot 70 uur per week.

Zo mateloos als in zijn werk, was hij ook in zijn uitgaan. Als hij vrijdags met Zjeng Goessens en Jean van de Weerdt naar Yngelke ging om zijn duiven in te zetten vergat hij alle beslommingen van zijn enerverende werk. Hier ontmoette hij goede vrienden zoals Theofiel Goessens, Geel Lemmens, de kastelein Hellemie en vele anderen met wie hij dan hevig "klasjeneerde" en het tot stevige drankgelagen kwam. Hij vergat dan werkelijk alles, wist niet van ophouden en werd meestal door zijn companen thuis bezorgd. Vóór de oorlog was hij lid van het roemruchte mannenkoor (de "wejzaank"). Als lyrisch tenor zong hij mee in diverse

1939. Wejzaank. In Oudenaerde op weg naar London. V.l.n.r. Bèr Doyen (Sjéske), Jean van de Weerdt (van d'n Dikke), Bèr Pinckaerts (Heugem), Mat van de Weerdt (van Door), Bèrke Hofman (van Janna van Sièmeke), Zjeng.

Zjeng bij zijn duiven.

±Zjeng achter de werkplaats. Links het huis van oma, in het midden zijn ouderlijk huis.

±1950. Uit de kerk.

V.l.n.r. Zjeng Goessens, Zjeng, Mia.

1948. Fancy fair op het Broek.
Zjeng, Mia, Carla, Hanny, Toos.

operettes. Bij de "Wejzaank" groeiden vriendschappen voor het leven. Als deze broeders elkaar later in het café tegenkwamen was het feest.

Ik herinner me dat er in een zomer, na de zondagswandeling, veel echtparen met kinderen bij Vëus Houben op het terras waren neergestreken. De vaders zochten de toog op vanwaar na enige tijd de mooiste liederen naar buiten klonken. Zjëun Mingels, Jean van de Weerdt, Bër Doyen en Pa Willigers waren de vocalisten. Deze ontmoeting leverde naast hartverscheurende samenzang ook een stevige drinkpartij op die pas vele uren later eindigde als de moeders met de kinderen al lang naar huis waren. Zo'n wild concert werd vaak besloten met tranen van weemoed en drank. De keiharde zakenman was dan weer de gevoelige dorpsjongen.

Zo gedisciplineerd als hij was in zijn werk en privé, zo wild en onvoorspelbaar was hij als hij op stap was. De dolste dingen haalde hij dan uit en hij stopte pas als hij echt niet meer kon. Maar maandagmorgen was hij weer op zijn post en dan voor meer dan 100%. De weinigen die hem, zoals Luus en Jean, zowel meemaakten op het werk als bij het uitgaan, kenden twee totaal verschillende personen. Hoogtepunten in zijn leven waren zijn eerste auto, een

±1955. Boven: Carla. Zittend v.l.n.r. Tiny (Houten), Zjeng, Hanny, Frans (Houten), Toos, Mia, Frans, Zjeng Houten (van d'n Dobbele).

Zjeng door de week.

Zjeng op zondag. V.l.n.r. Co Kuijs (Door van de Weerdt), ?, Zjeng, Door van de Weerdt, Annie Schiepers (Frans van de Weerdt), Zjir Doyen, Sjël van den Boorn.

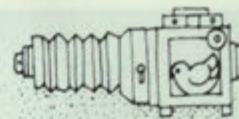
grote Chevrolet "Belair" in 1956, de bouw van zijn prachtige nieuwe huis in de Dr. Poelsstraat in 1959, en de grote verbouwing van de werkplaats waarbij zijn ouderlijk huis en dat van zijn opa geofferd moesten worden aan de vooruitgang. Een andere grote dag was die waarop zijn zoon werd geboren. Na drie dochters Toos, Hannie en Carla werd in 1951 zijn enige zoon Frans geboren. Apetrots rende hij de werkplaats in en riep: "Ich heb èine mèt 'n tuetelke aon."

Lang mocht hij echter niet van het succes genieten. In het tempo waarin hij geleefd had kwam ook zijn dood. Hoewel hij zich al enige tijd niet goed voelde, werkte hij keihard door tot hij op 15 maart 1967 voor een onderzoek naar het ziekenhuis ging. Vijf weken later is hij na een korte maar hevige doodstrijd, gestorven, familie en vele echte vrienden in verslagenheid achterlatend.

Wallie van de Weerd

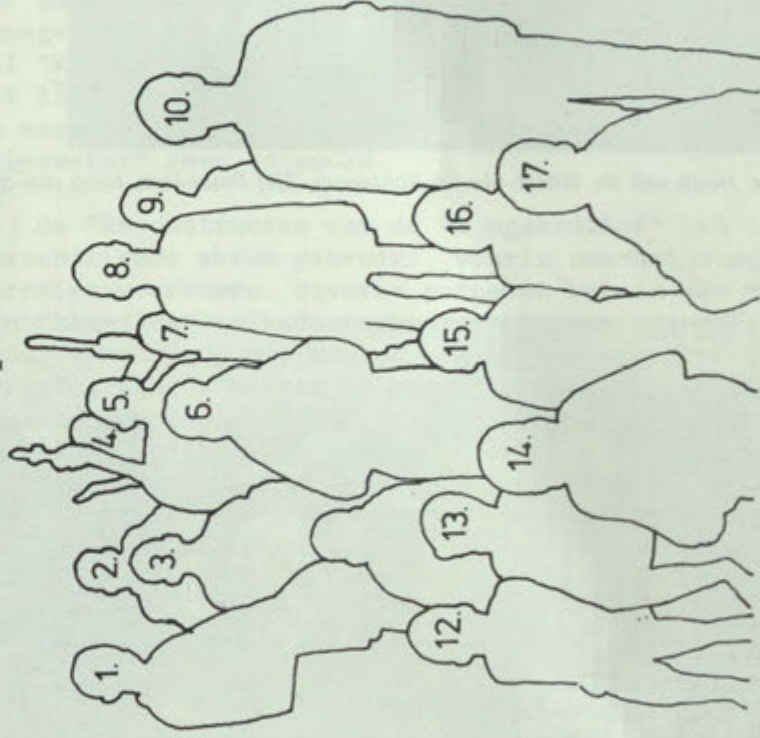
Foto

1943. Man boven: Zjang Caelen. Middelste rij: Mina Boreas (Caelen), broeder uit het Dominicanenklooster te Rijckholt, Fie Caelen (Pricken), familielid van de afgebeelde broeder. Voorste rij: Maria Caelen, Zjêf Caelen, Jeanne Frambach (Bastin), Corry Caelen (Schrijnemaekers), Nieke Frambach (De Wit).

Zwemzeskamp 16 december 1990

1 Yvonne van de Weert 2 Ivo Breuker 3 Bart Aerts 4 Joris Scharnigg 5 Bas van Soerland 6 Tineke van Baal 7 Cindy van Loo
8 Fons van de Weerd 9 Paula Hermans 10 M. Bastin (Nijsten) 11 Ralph Boosten 12 Linda Martens 13 Michiel Knipscheer
14 Rosalie Rooyen 15 Eelke Thomassen 16 Serge Heuts 17 Guy Vroemen.

1952. V.I.n.r. Huub van de Weert, Martin Schiepers, Zjêf Pinckaers, Nico van de Weerd.

±1930. Uitstapje naar Moresnet. V.I.n.r. Maj Roosen (Jaspars), Nêt van de Weerd (Vliegen), Marie Dodemont, Jeannet Clairbois (Huls), Jês Pleumeekers.

Toponiemen

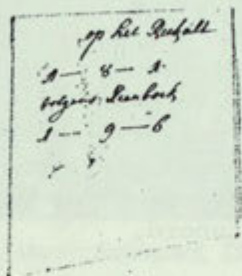
't Rekaat

Het zuidelijk deel van wat nu "De Heeg" heet, heette vroeger "'t Rekaat". Volgens "De Groene Allesweter" ook wel "Rekout" of "Op rekaut" genoemd. (Op de Tranchot-kaart uit 1805 heet het gebied overigens "De Heeg".) Waar komt de naam "'t Rekaat" vandaan? Op die vraag geeft "De Groene Allesweter" geen antwoord.

Bij de "Reconstructie van de Wijngaardshof" heb ik verschillende akten gebruikt, waarin beschrijvingen van percelen voorkomen. Diverse percelen heb ik aan de hand van "kaartjes" en kadasterkaarten kunnen identificeren en terug vinden. Op die manier ben ik ook een zeer oude benaming van 't Rekaat op het spoor gekomen. Uit die benaming is de betekenis van "Rekaat" af te leiden. In 1444 verpachtte de kanunnik Hendrick van Heer zijn landgoed aan Johan Mour. Dat landgoed bestond uit 49 percelen, waarvan 10 percelen hoorden tot de "Wijngaardshof". Die 10 percelen heb ik kunnen identificeren met evenzoveel "kaartjes" van de 29 die zich in mijn archiefmateriaal bevonden. Die identificatie heeft ertoe geleid dat ik kon vaststellen dat de tweede oppervlaktemaat van de "kaartjes" nagenoeg in alle gevallen overeen komt met de oppervlakte van de desbetreffende percelen van het landgoed van Hendrick van Heer, althans voor wat de percelen betreft die tot de "Wijngaardshof" behoorden. Het landgoed van Hendrick van Heer was echter groter dan de Wijngaardshof, en ook zijn er meer kaartjes dan die 10 van de Wijngaardshof. Zouden er nog kaartjes zijn waarvan de tweede oppervlaktemaat overeenkomt met andere stukken van het landgoed van Heer Hendrick van Heer?

Of het toeval is, weet ik niet (omdat ik de herkomst van de "kaartjes" niet ken) maar dat is inderdaad het geval. Zo is er een kaartje met de volgende gegevens:

op het Reekalt
1 - 8 - 1
volgens leenboek
1 - 9 - 6

Het kaartje.

Ook is er een "item" van het landgoed van Hendrick van Heer dat wordt beschreven als:

boven hoegem geheijten Reijgairt,
dat helt negen en twintich groote
ende sesse cleijne roeden

*Op het Reekalt, ten vanden Heer landt gelegen
boven hoegem geheijten Reijgairt, dat helt negen
& twintich groote ende sesse cleijne roeden.*

De tekst van de akte.

Wie nog iets weet van bunders en roeden (zie anders Grueles, 10(1990) afl. 4) weet dat 29 grote en 6 kleine roeden gelijk is aan:

1 - 9 - 6

en dat is nu precies de tweede maat van het kaartje. Geen ander kaartje heeft dezelfde maat en ook geen ander stuk van het land van Hendrick.

Als we dus het kaartje identificeren met het desbetreffende stuk van Hendrick van Heer (Wie zou ons dat beletten?), dan weten we dat "op het Reekalt" (kaartje) in 1444 "Reijgairt" heette. De stap van "Reekalt" naar "Rekaat" of "Rekout" is wat herkomst betreft een bekende stap: de uitgangen -alt, -aat, -aut, -out zijn namelijk verwant.

Dat betekent dat de 15e-eeuwse naam voor 't Rekaat "Reijgairt" is (spreek uit: ree-gaard).

De naam Reijgairt is heel goed te verklaren: "reij" of "reijn" is "grens". "gairt" of "gaard" treffen we ook aan in bijvoorbeeld boomgaard, wijngaard, vlasgaard, en betekent oorspronkelijk "omheinde ruimte". Reijgairt is dus een "omheinde ruimte" die aan een "grens" ligt. En dat is nu precies waar 't Rekaat ligt: aan de grens van "jurisdictie Heugem" en "district Gronsveld". Die grens was daar vermoedelijk in 1363 al

Piet van Caldenborgh

Van aal en nog get

Kroédwèsj wyje

Het "kroédwèsj wyje" is een oud gebruik, dat tegenwoordig in meerdere plaatsen in ere hersteld wordt. Al is de betekenis van de gewijde kruidenbos bijna geheel verloren gegaan.

Op "Slevrouwendäog", 15 augustus, wordt "de kroédwèsj" tijdens de hoogmis gezegend en mee terug naar huis genomen. Hier hangt men de kruidenbos op een droge plek, bijvoorbeeld de zolder. De kruidenbos is een boeket van allerlei planten die in augustus in de natuur voorkomen. De samenstelling van de "kroéd-wèsj" was vroeger zeer belangrijk, al waren er plaatselijke verschillen. De ruiker bestond altijd uit minstens twee broodgranen, bijvoorbeeld rogge en haver, een tak van een vruchtboom, bijvoorbeeld noot en appel, twee geneeskrachtige kruiden, bijvoorbeeld salie en smeerwortel, en twee onheilwerende kruiden. Deze planten in "de kroédwèsj" hadden ieder hun eigen betekenis. Zo werden de korrels van de broodgranen gemengd met het nieuwe zaaigoed voor een rijke oogst. De geneeskrachtige kruiden moesten het gezin en het vee beschermen tegen ziekten. Van de vele geneeskrachtige kruiden, zoals kamille, salie, bijvoet, alsem en smeerwortel, is het boerenwormkruid wel het meest bekend in de ruiker. In het dialect draagt hij niet voor niets de toepasselijke naam "kroédwèsj".

Bij veeziekten werden enkele kruiden van "de kroédwèsj" onder het voer van de dieren gemengd, in de hoop op een snelle genezing. "Es 'n koo opleep" (trommelzucht), een gevaarlijke ziekte waarbij zich gassen in de maag vormen, werd het lint van "de kroédwèsj" om de buik van de koe gebonden. Van Lieske Goessens z.g. kregen we de

"'nne Kroédwèsj" met boerenwormkruid, duizendblad, knoopkruid, Sint-Janskruid, wilde marjolein, kaasjeskruid, hemelsleutel, cichorei, wilde peen, knautia (schurftkruid), margriet, haver, bijvoet, gerst en een koolblad.

uitdrukking, "ich môt mich 't leent van de kroédwêsj
 ômdoén." Of dit hetzelfde is als "de buikriem aanhalen",
 weet ik niet, maar laat het ons weten.
 Het meest bekende gebruik van "de kroédwêsj" is het
 verbranden van kruiden uit "de kroédwêsj" bij een onweer.
 Vóór het verbranden werden ze vaak natgemaakt met
 wijwater. De rook die hierdoor ontstond zou het huis
 beschermen tegen onweer. De onheilwerende kruiden die
 hiervoor in de ruiker werden verzameld waren meestal wilde
 marjolein, (plaatselijk ook wel "hommelkroéd" genoemd),
 huislook, klaproos en leverkruid. Bij een onweer werd niet
 alleen het kruid verbrand, maar ook "'n gewyjde kiëts"
 ontstoken, de "roezekraans" en het evangelie van Sint-Jan
 gebeden of het gebed tot Sint-Donatius, beschermheilige
 bij noodweer. De angst voor onweer was vroeger erg
 begrijpelijk. Denk maar aan de strodaken en vele
 hooizolders. Het blussen van een brand was vaak een
 onbegonnen karwei. Vandaar dat de mensen alles deden om
 zich dit onheil te besparen.
 Het gebruik van de kruidenbos werd door de jaren heen
 steeds minder belangrijk, vooral door de vooruitgang van
 wetenschappen als de geneeskunde, de natuurkunde en de
 techniek.

Gelukkig zijn er nog mensen die op 15 augustus "hönne
 kroédwêsj" laten wijden, wat tijdens de hoogmis een zeer
 aparte geur geeft en ook in huis is zo'n gekleurde ruiker
 erg mooi.

Ina van de Weerdt-Roosen

Literatuur: Oet vreuger jaore; H.W.A. Lemmerling deel 6.

Het kruis aan het "Kattebreukske"

Een van de doelstellingen van Grueles is het beschermen en
 zoveel mogelijk behouden van de karakteristieke en oude
 gebruiken van Gronsveld en Rijckholt. Hiertoe behoort
 zeker het instandhouden van wegkruisen.

In Gronsveld en Ryckholt staan of hangen momenteel
 achttien wegkruisen. Slechts de helft hiervan wordt door
 particulieren onderhouden, zodat Grueles zich het lot van
 de resterende negen kruisen heeft aangetrokken.
 Daarbij trachten we ook het oude gebruik in stand te
 houden. Dit doen we door, op plaatsen waar vroeger een
 wegkruis heeft gestaan, danwel op plaatsen die van oudsher
 daarvoor in aanmerking komen, alsnog een nieuw kruis te
 (her)plaatsen.

Zo werd een aantal jaren geleden ontdekt dat er op de hoek
 van de Maarlanderweg (ook wel Greunewêg genoemd) en de
 Oudeweg, recht tegenover het zogenaamde "Kattebreukske",

Situatieschets.

vroeger een wegekruis heeft gestaan. De restanten van het oude wegekruis zaten nog in de grond. Daaruit viel op te maken dat het vermoedelijk een smal smeedijzeren kruis is geweest.

Er is mij verder niets bekend over dit oude kruis maar ik veronderstel dat er nog wel mensen zijn die zich dit kruis kunnen herinneren en misschien heeft er nog wel iemand een foto waarop het staat afgebeeld.

Omdat deze plaats zowat op de grens van ons "verzorgingsgebied" ligt, is er begin 1988 contact opgenomen met de Stichting Uit Eijdsdens Verleden, waarna er, in goede samenwerking, op deze plaats opnieuw een wegekruis is geplaatst.

Het is een zwart/wit geverfd smeedijzeren kruis, 183 centimeter hoog en 97 centimeter breed. Er hangt een zilverkleurig korpus aan en onderaan het kruis is een ijzeren plaat bevestigd met de tekst: "Geloofd zij Jezus Christus".

Dit kruis is afkomstig van het kerkhof in Eijdsden. De gemeente Eijdsden had ons dit geschonken. De heer Harry Feijs uit Eijdsden heeft het opgeknapt, waarna de gemeente het voor ons heeft geplaatst.

De historie van het oude kruis is mij niet bekend, zodat er vooralsnog van uitgegaan kan worden dat het vroeger als devotiekruis of als hagelkruis werd geplaatst.

Dit wegekruis staat op een zeer mooie plek, midden in het veld, op een driesprong, in de schaduw van een mooie hazelaar. Het is beslist de moeite waard er een keer langs te wandelen.

Leon Olislagers

Rectificaties

Grueles 11 (1991), 1. pag 43.

Lijst 4. In de 4e omschrijving:

1 - 16 - 4 moet zijn 1 - 16 - 14

Copyright Stichting Grueles.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. Tel. 04408-2880/1575.

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86a. Tel. 04408-1662.

Abonnementenprijs f 19,50 per jaar. Losse nummers f 6,00.

Rabobank Gronsveld, rek. nr. 11 75 15 00 / Postgiro 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles.